

О. С. Вйонцек

O. S. Vyontsek

**ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ ЗНАТЬ
ТА ІНФОРМАЦІЇ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ****TOOLS TO ENSURE AVAILABILITY OF KNOWLEDGE
AND INFORMATION IN LVIV REGION**

У статті розглядається проблема забезпечення доступності знань та інформації для населення Львівської області. Здійснено аналіз стану бібліотек як установ, які забезпечують зберігання знань. Розглянуто діяльність засобів масової інформації та розвиток інформаційно-комунікаційних технологій регіону, оскільки вони надають найбільш широкі можливості отримання знань та інформації для населення регіону.

Ключові слова: доступність знань та інформації, економіка знань, поширення знань, інформаційно-комунікаційні технології, засоби масової інформації.

В статье рассматривается проблема обеспечения доступности знаний и информации для населения Львовской области. Осуществлен анализ состояния библиотек как учреждений, которые обеспечивают хранение знаний. Рассмотрена деятельность средств массовой информации и развитие информационно-коммуникационных технологий региона, поскольку они предоставляют наиболее широкие возможности получения знаний и информации для населения региона.

Ключевые слова: доступность знаний и информации, экономика знаний, распространение знаний, информационно-коммуникационные технологии, средства массовой информации.

This paper deals with the problem of the access to knowledge and information for the people of Lviv region. The analysis of the state of libraries as institutions that provide the storage of knowledge is carried out. The activities of the media and the development of ICT in the region is considered because they provide the most wide opportunities of obtaining knowledge and information for the region.

Keywords: access to knowledge and information, knowledge economy, knowledge sharing, information and communication technologies, media.

Постановка проблеми. Формування економіки знань у країні надає можливість ефективно використовувати науковий та освітній потенціал, комерціалізувати створені знання та отримувати від цього прибуток. З огляду на тенденції до формування знанневої економіки, в Україні та її регіонах набуває актуальності проблема забезпечення доступності знань для населення.

Аналіз останніх джерел дослідження і публікацій. Дослідженню проблем та розвитку становлення інформаційного суспільства присвячені праці таких науковців, як В. Л. Іноземцева, А. В. Дабагяма, А. М. Михайличенко, А. П. Суханова, А. І. Ракітова та ін., де обґрунтовується роль інформації як фундаментального чинника суспільного розвитку.

Постановка завдання. Метою статті є визначення інструментів забезпечення інформатизації освітньої сфери як механізму, що забезпечує формування єдиного освітньо-інформаційного середовища.

Виклад основного матеріалу. Доступ до знань визначається в межах функціонування установ сфер освіти, бібліотек, засобів масової інформації (ЗМІ) та інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Функціонування цих сфер забезпечує населенню можливість отримувати знання, робить знання доступними, більш вільними для обміну.

Здійснено аналіз функціонування цих сфер у Львівській області. Доступність освіти для населення є багатогранною проблемою регіону. Рівному доступу громадян до якісної освіти у регіоні перешкоджають такі фактори:

- відмінності фінансових можливостей населення;
- відмінності можливостей жителів міських та сільських місцевостей;
- відмінності соціально-економічного розвитку деяких територій;
- недосконалість організаційних та фінансових механізмів для забезпечення діяльності освітніх установ;

- недостатність матеріально-технічного забезпечення освітніх установ;
- невідповідність українських навчальних методів міжнародним стандартам;
- розрив між отриманими знаннями та потребами економіки;
- низька заробітна плата працівників освітніх установ, відповідно недостатня мотивація праці;
- географічні особливості розташування населених пунктів.

За останні роки розуміння проблеми доступності освіти на урядовому рівні відобразилось у ряді проектів та програм. У межах програми реформування української системи освіти реалізовувався проект українського Уряду спільно із Світовим банком «Рівний доступ до якісної освіти в Україні», який продовжувався з 2006 до 2009 рр. Бюджет проекту становив 96 млн. дол. США. Проект був спрямований на забезпечення громадянам України рівного доступу до якісної освіти шляхом покращення умов навчання учнів, підвищення рівня ефективності та управління системи загальної освіти. Серед інших областей України Львівська стала однією з пілотних областей впровадження проекту. За зазначений період близько 50 шкіл у Львівській області були відремонтовані, обладнані комп'ютерними класами, забезпечені підручниками, мультимедійними комплексами, автобусами та іншим матеріально-технічним забезпеченням.

Затверджений Проект Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки ставить за мету підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти для громадян України відповідно до вимог інноваційного розвитку суспільства, економіки, кожного громадянина.

Ефективним є механізм забезпечення доступності освіти через держзамовлення. Більшість дитячих садочків та шкіл, а також велика частка ВНЗ фінансується державою за рахунок коштів, які утримуються шляхом оподаткування. Тобто, відбувається перерозподіл доходів від заможніших верств населення до бідніших. Проте в умовах високого рівня корупції такими пільгами користуються не визначені конкурсним відбором громадяни, а ті, хто зумів «домовитись». ВНЗ це стосується в першу чергу, а особливо престижних факультетів, але й у садочках та школах теж встановлюється така ситуація. Варто звернути увагу, що в умовах існуючого високого рівня безробіття студенти, завершивши навчання у ВНЗ на основі держзамовлення, не можуть йти працювати у державні установи чи на державні підприємства, щоб отримані ними знання принесли користь країні, а зазвичай і не хочуть влаштуватися в ці установи через невелику оплату праці в таких структурах.

Діяльність ЗМІ та ІКТ в регіоні є важливим інструментом поширення знань. ЗМІ, у свою чергу, складаються із друкованих ЗМІ, ефірних ЗМІ та електронних ЗМІ. Функціонуванню ЗМІ та ІКТ притаманна наявність великої кількості посередників між виробниками та споживачами знань.

Головною передумовою об'єктивності ЗМІ є їх незалежність від будь-якого стороннього впливу. Вперше преса була названа «четвертою владою» англійським істориком та філософом ХІХ століття Томасом Карлейлем.

Якість і достовірність інформації, яка поширюється ЗМІ, найбільш залежить від рівня реалізації принципу свободи думки та свободи слова у державі. Свобода ЗМІ часто розуміється як відсутність прямого тиску на видавців з боку державних органів влади. Втім, адміністративний важіль є лише одним із цілої низки засобів впливу на пресу з боку держави, рівно як держава є лише одним із суб'єктів такого впливу. Важелі впливу на ЗМІ можна поділити на такі категорії:

- нормативно-правове регулювання діяльності ЗМІ (закони, міжнародні угоди, меморандуми громадських організацій тощо);
- економічні інструменти, які використовують особливості ЗМІ як звичайного суб'єкта підприємницької діяльності;
- технологічні інструменти, які використовують особливості ЗМІ як унікального суб'єкта підприємницької діяльності;
- методи особистісного впливу на творчих працівників ЗМІ (журналістів, редакторів, копірайтерів тощо).

Враховуючи те, що ЗМІ є доволі специфічними, але установами, на них так само поширюються всі закони ринкової економіки. Ліберальна ринкова економіка є ідеальним середовищем для розвитку економічних інструментів впливу на ЗМІ. Чутливість ЗМІ до економічних важелів впливу дедалі більше зростатиме, насамперед за рахунок посилення конкуренції та відповідно зростаючої монополізації та економізації медіа-бізнесу. Під тиском конкуренції соціальна роль ЗМІ як постачальника інформації поступає ролі постачальника розваг [1, с. 195]. Найважливіша функція ЗМІ – якісне інформування населення, проте нині в погоні за рейтингами та прибутками ЗМІ можуть доносити неякісну та неправдиву інформацію до населення.

ЗМІ є потужним інструментом поширення інформації та знань серед населення, отже, їх діяльність має велике значення для формування ринкових відносин з приводу обміну знаннями в регіоні. Інформаційний простір Львівської області багатий на різноманіття газет і журналів та насичений тематично. В області друкується майже двісті газет із загальнодержавною, регіональною та місцевою сферами розповсюдження загальним тиражем майже два мільйони примірників.

Серед друкованих засобів масової інформації Львівщини помітний вплив на читачів мають місцеві видання. Тому, серед місцевого населення області популярністю традиційно користуються міські та районні газети.

У Львівській області станом на 1 липня 2013 року зареєстровано 907 друкованих періодичних видань (виходить близько 200). З них – 621 газета, 171 журнал, 99 бюлетенів, 4 альманахи, 9 збірників, 2 календарі та 3 дайджести.

Динаміка випуску книжок у регіоні має тенденцію до зростання, проте воно є незначним – із 792 до 1373 од. Однак, якщо аналізувати у розрізі тиражу книжкових видань, то спостерігається майже незмінність їх загального тиражу – 1123,0 тис. прим. у 2004 році та відповідно 1123,7 тис. прим. у 2012 році, при цьому найменші книжкові тиражі випущені у 2007 році – 615,7 тис. прим. [2].

Натомість випуск журнальної продукції регіону зростає як у кількості періодичних видань – із 139 видань у 2003 році до 187 видань у 2012 році (128,1 %), так і у динамічності випуску примірників – із 1813,8 тис. прим. до 17993,8 тис. прим. (рис. 1).

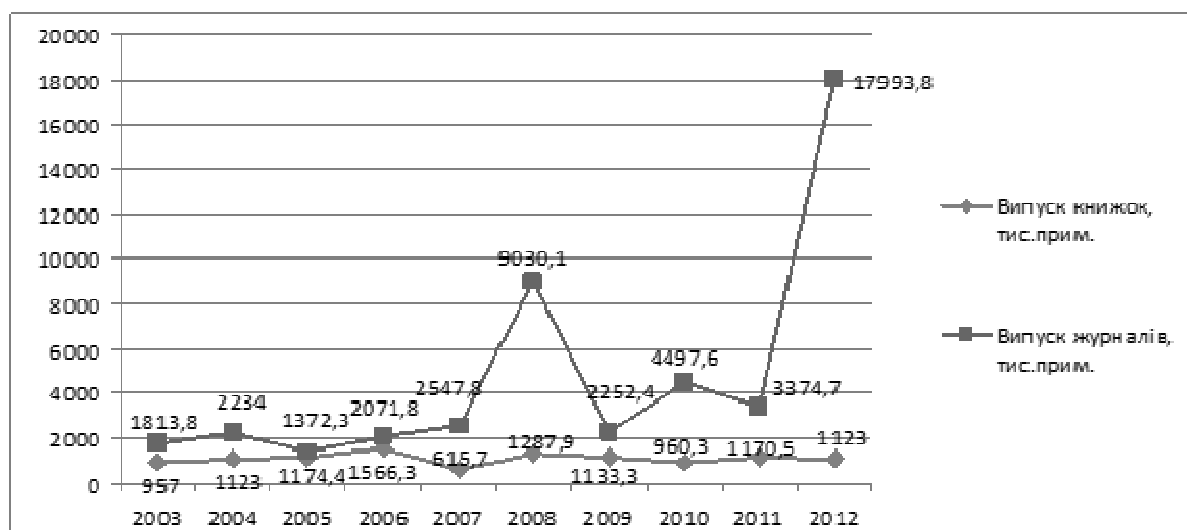

Рис. 1. Динаміка випуску книжок та журналів у Львівській області упродовж 2003-2012 років, тис. прим.

Станом на 1 січня 2013 року на Львівщині зареєстровано 572 друковані періодичні видання з місцевою сферою розповсюдження, 24 видання, засновниками яких є органи державної влади і місцевого самоврядування, та 21 комунальна телерадіоорганізація [2]. Багато з них створили власні вебсторінки (табл. 1).

Варто зазначити, що тенденції видання газет та обсягу телерадіомовлення регіону є дещо песимістичними порівняно із виданням книжок та журналів. Із бюджету Львівської області систематично надається фінансова підтримка інформаційним виданням та інформаційному простору.

Найбільшу кількість коштів виділено на підтримку книговидавництва у регіоні – 1370 тис. грн. у 2011 році, на розвиток регіонального телебачення КП «Телекомпанія «Львів – ТБ» – 1000,0 тис. грн., і значно менше – на створення комплексної системи обладнання для оснащення реставраційних центрів Львівського регіону на 2007 – 2011 роки.

Серед засновників видань найбільшу кількість – 323 – становлять фізичні особи, 248 – комерційні структури, 111 – громадські організації, політичні партії є засновниками 40 видань.

У Львівській області зареєстровано 44 видання, засновниками і співзасновниками яких є органи місцевого самоврядування та органи державної влади. З них регулярно виходить друком 31 комунальна газета, сумарний разовий наклад яких становить понад 125 000 примірників.

Таблиця 1

**Динаміка видання газет та добового обсягу мовлення
у Львівській області упродовж 2003 – 2012 років [3]**

Показники	Львівська область									
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Кількість газет, видань	138	159	136	140	134	129	117	54	49	59
Кількість газет – тираж, тис. прим.	4 055,9	5 056,0	3 962,1	4 536,3	3 713,3	3 158,3	2428,8	1414,5	1553,0	2224,0
Середньодобовий обсяг місцевого мовлення – телемовлення, годин	5,00	8,00	8,00	10,25	10,30	10,24	9,60	8,80	8,81	35,95
Середньодобовий обсяг місцевого мовлення – радіомовлення, годин	2,40	2,37	2,37	2,07	2,07	2,07	2,07	2,07	2,07	2,07

В області налічується 258 організацій різних форм власності, що здійснюють поліграфічну та видавничу діяльність, займаються книгорозповсюдженням.

За цільовим призначенням і тематичною спрямованістю (рис. 2) серед зареєстрованих періодичних засобів масової інформації найбільшу кількість становлять загальнополітичні (222), інформаційні (202), рекламні (152) та виробничо-практичні видання (48).

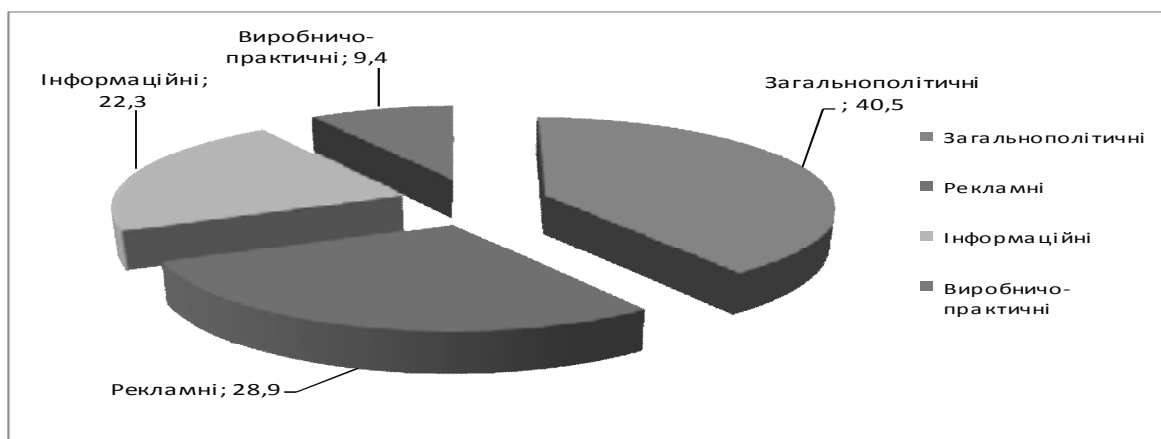

Рис. 2. Структура інформаційних видань Львівської області у 2013 р., % [2]

Відчутною проблемою є слабка здатність існуючих на Львівщині поліграфічних підприємств задовольнити потреби місцевих ініціатив у виготовленні відповідної сучасним вимогам, а також конкурентної за ціною поліграфічної продукції. У діючих комунальних друкарнях рівень рентабельності дуже низький. Тому значна частина замовлень розміщується на поліграфічних підприємствах інших регіонів України, або ж за кордоном.

З метою поширення наукових знань у західному регіоні України було створено ДП «Львівський державний центр науки інновацій та інформатизації». Діяльність центру охоплює Львівську, Тернопільську та за деякими напрямками Закарпатську області.

Діяльність Центру спрямовано на вивчення попиту і задоволення потреб підприємств і організацій усіх форм власності, а також фізичних осіб у науково-технічній та економічній інформації, на дослідження проблем і формування підходів щодо функціонування регіональних інформаційно-інноваційних структур в умовах економічних і політичних перетворень в Україні.

У ЛьВЦНІ відпрацьовано певні організаційні механізми співпраці з управліннями і комітетами Львівської обласної державної адміністрації (ОДА) та Львівського міськвиконкому стосовно інформаційного забезпечення пріоритетних напрямів розвитку області та міста. Щорічно Центр бере участь у формуванні і реалізації обласної та міської програм підтримки малого і середнього підприємництва.

У співпраці з польськими колегами протягом 2002 – 2005 років ЛьЦНП реалізував декілька українсько-польських проектів: «Застосування інформаційних технологій у сфері інновацій міст і регіонів» (2002), «Підтримка розвитку економіки України через розвиток регіонів» (2004), «Створення сприятливих умов для розвитку інноваційних підприємств України на основі регіональних механізмів» (2005). Центр виступав співорганізатором Днів польської науки в Україні (2004), Днів української науки в Польщі (2005), 3-го і 4-го форумів інновацій «Схід-Захід» (Польща, 2004 – 2005) та ін. Був організатором виїздів українських делегацій на Варшавські інавгураційні конференції Рамкових Програм Європейського Союзу 6РП (2002), 7РП (2006), організував форум «Україна та Польща – разом до наукових програм Європейського Союзу» (2004).

У співпраці з німецькими партнерами було організовано виїзди українських спеціалістів на семінари та виставки: «Енергозберігаючі технології та переробка відходів» (м. Дрезден, 2003), INTEC-2000, INTEC-2001 (м. Кемніц), «Пасивний будинок» (м. Нюрнберг, 2008), а також для участі в Європейському дні технологій та інновацій «Тюрінгія – Малопольське воєводство – Франс – Комте – Львів» (2005).

У результаті ефективного Міжнародного співробітництва ЛьЦНП став партнером двох проектів 6-ї Рамкової Програми ЄС ATVN-EU-GP-www.atvn-eu-gp.pl та PRO_NMS-www.pro-nms.net, функціонують контактний пункт польських регіонів, західний регіональний контактний пункт із співробітництва з ЄС у сфері науки і технологій, планується створення представництва Європейського програмного центру в Тюрінгії.

Львівська область підтверджує свій статус культурно-освітнього центру розмаїттям періодичних друкованих видань та їх тематики. Переважаючим є видавництво книг та журналів, обсяг газетних видань є значно меншим, як і обсяг телерадіомовлення. Ще однією особливістю культурно-освітнього життя Львівщини є Форум видавців, який приймає гостей з цілої України та з-за кордону.

Розвиток бібліотечного фонду області та ефективність діяльності вимірюється не лише обсягами примірників фонду, а й чисельністю відвідуваності бібліотек у регіоні. За останні 10 років у бібліотеках спостерігається зростання кількості примірників на 100 осіб, від 547 шт. у 2003 р. до 736 шт. у 2012 р. Також зростає бібліотечний фонд області, проте відвідуваність бібліотек залишається незмінною.

Кількість відвідувань бібліотек майже не змінилась, а книжковий фонд за останні роки збільшився. Це свідчить про нерозвиненість маркетингових стратегій бібліотек регіону, недостатнє використання туристичного потенціалу бібліотек. Нерівномірним є розвиток бібліотечного фонду у містах та селищах регіону. Зокрема, кількість примірників книг на 100 осіб у містах становить – 812, а у селах – 636.

Набувають поширення у Львівській області інформаційно-комунікаційні технології та комп'ютерний зв'язок. Станом на 1 квітня 2014 р. в області налічувалося 245,1 тис. абонентів мережі Інтернет, що на 6,7 % більше, ніж на відповідну дату 2013 р. За останні шість років їх кількість в області зросла у три рази (в Україні – у чотири рази).

Частка Львівщини в Україні щодо кількості користувачів мережі Інтернет становила 4 %. В області доступом до мережі Інтернет користувалися 219,4 тис. фізичних осіб, що становило 89,5 % від загальної кількості абонентів. Збільшення кількості абонентів доступу до мережі Інтернет свідчить про покращення доступності інформації та знань для населення Львівської області [4].

Висновки. Доступність знань для населення Львівської області покращується, проте повільними темпами. Бібліотечна сфера характеризується зростанням кількості примірників, проте кількість відвідувань практично не зростає за останні роки. Інформаційно-комунікаційні технології поширюються швидкими темпами.

Варто зазначити, що покращення доступності знань не завжди означає, що населення скористається цими знаннями. Значний вплив на активність населення щодо користування доступними знаннями мають соціально-культурні фактори: рівень освіченості регіону, престижність науки та освіти в регіоні, інноваційна активність регіону, рівень розвитку культури та традицій, рівень безробіття, легкість ведення бізнесу і т.д. Вирішення проблеми доступності знань повинне супроводжуватися покращенням соціальних стандартів життя населення.

Список використаної літератури

1. Пантелеев В. В. Економічні інструменти впливу на приватні ЗМІ / В. В. Пантелеев // Вісник Одеського національного університету. – 2010. – Т. 15, вип. 7. – С. 194–200.
2. Львівська обласна рада [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.oblrada.lviv.ua/programs/2014/Rishennya-2014/965.doc
3. Головне управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : lv.ukrstat.gov.ua/
4. Розвиток мережі «Інтернет» у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/press/2014/r220514_48.pdf

References

1. Panteleev, V. V. (2010) Economic tools of the influence on private mass media. *Visnyk Odes'koho Natsional'noho Universytetu*, 15 (7), pp. 194–200.
2. Lviv Regional Council [Internet]. Available from: <www.oblrada.lviv.ua/programs/2014/Rishennya-2014/965.doc>
3. Chief Statistics Department in Lviv region [Internet]. Available from: <lv.ukrstat.gov.ua/>
4. The development of Internet in Lviv region [Internet]. Available from: <lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/press/2014/r220514_48.pdf>

Стаття надійшла до редакції 14.04.2014.

Відомості про автора

О. С. Вйонцек, здобувач, Інститут регіональних досліджень НАН України.